Eugen MUNTEANU

O revelație documentară: 17 scrisori inedite ale lui Gheorghe Ivănescu către Eugeniu Coșeriu (IV)

E.M. – profesor la Facultatea de Litere a Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, director-fondator al Școlii Doctorale de Studii Filologice (2005-2009), profesor invitat la Universitățile din Jena și Viena, director al Institutului de Filologie Română „Al. Philippide" din Iași (2009-2013). Principalele lucrări: *Aeterna Latinitas* (1997); *Introducere în lingvistică* (2015); *Lexicologie biblică* (2008). A coordonat proiectul „Monumenta linguae Dacoromanorum" (2009-2015, 15 volume tipărite) și ediția critică a versiunii „Nicolae Spătarul Milescu" a Vechiului Testament (2016, 2060 p.). A tradus și comentat texte de Sf. Augustin, Thomas de Aquino, Swedenborg, Jean-Jacques Rousseau, Rivarol, Wilhelm von Humboldt, Iacob Grimm, Ernst Renan, Eugenio Coseriu și Hans-Georg Gadamer.

Prezint în continuare următoarele scrisori din corespondența inedită dintre G. Ivănescu și Eugeniu Coșeriu. Ambele scrisori datează din anul 1957 și sunt trimise de Ivănescu din București, unde se mutase după ce fusese dat afară de la Universitatea din Iași, ca urmare a reformei comuniste a învățământului de la începutul anilor 1950. După diferite slujbe la Iași, menționate în scrisoare, Ivănescu se mutase la București, acceptând, pentru a-și întreține familia, modestul post de secretar al Comisiei pentru studiul formării limbii și poporului român de la Academia Română. Nu există, în aceste două scrisori, nicio trimitere sau măcar o aluzie la precaritatea existenței zilnice și presiunea psihică enormă sub care încă tânărul învățat era silit să își ducă viața. Pe lângă discreția personală intrinsecă, prudența tonului și evitarea unor subiecte sensibile, de natură politică, atestă și teama de cenzura dură a securității comuniste, față de care – atest pe baza discuțiilor mele personale cu magistrul meu ieșean – Ivănescu avea o frică aproape patologică.

Partea a III-a vezi „Limba Română" (Chișinău), nr. 2-3 (256-257), 2020, p. 100-106.

BDD-A31165 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:19 UTC)

Dimpotrivă, ca și cum ar fi trăit într-o lume normală, el continuă imperturbabil să-și dedice întregul timp cercetărilor sale în domeniile preferate: istoria limbii române, indoeuropenistica, teoria lingvistică. Din examinarea atentă a tonului discursului epistolar, deducem că accentul se deplasase, între cei doi, dinspre relația magistru-discipol la cea pur amicală. Apare aici o temă ocurentă în toate scrisorile pe care Ivănescu i le va expedia lui Coșeriu, și anume invitația de a construi împreună un fel de alianță, care să conducă la crearea unei noi lingvistici, pe baze antropologice. În absența unor mărturii epistolare concrete, nu putem ști ce gândea Coșeriu, devenit între timp deja cunoscut prin câteva lucrări publicate ca profesor la Montevideo. Din tăcerea constantă privitoare la acest aspect al relației sale cu prietenul ieșean (în interviurile pe care le-a acordat nu face nicio referire), putem deduce că, devenind poate conștient de forța de convingere a teoriilor sale, Coșeriu privea mai degrabă cu mefiență această constantă invitație la colaborare.

Scrisoarea cu numărul **7** o deținem în două versiuni. Pe prima, găsită printre manuscrisele lui Ivănescu de la Iași, o reiau așa cum am publicat-o anterior (*O scrisoare inedită a lui Gh. Ivănescu către Eugeniu Coșeriu*, în „Limba Română" (Chișinău), nr. 3-4, anul XXVIII/2018, p. 88-93). Versiunea a doua este cea care a fost primită de Coșeriu. Comparându-le, constatăm că, transcriindu-și „pe curat" epistola, Ivănescu a mai „îmblânzit" unele expresii sau formulări pe care le socotea, probabil, iritante sau supărătoare pentru destinatar.

Potrivit normelor de editare pe care mi le-am propus, am cuprins în secțiunea de note și comentarii toate informațiile sau precizările pe care le-am socotit necesare și utile pentru cititorul actual. Pentru facilitarea unei consultări rapide a notelor și comentariilor, am decis să introduc o numerotare unică („în continuare"), de la o scrisoare la alta, începând cu prima scrisoare și continuând cu următoarele.

Celelalte precizări redacționale și editoriale privind transcrierea textelor și ortografia au fost prezentate mai pe larg în partea I a acestui serial.

BDD-A31165 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:19 UTC)

6

[1]

București, 18 iunie 1957

Iubite Coșeriu,

Am primit exact acum o săptămînă afectuoasa ta scrisoare, care a fost pentru mine prilejul unei mari bucurii. După aproape o lună dela expedierea scrisorii mele, mă temeam că depărtarea a rătăcit mesajele noastre, mă temeam că nici acum nu vom putea relua o legătură, pe care ar fi trebuit să o avem de mult. Dar, în sfîrșit, scrisoarea ta a venit! Este prima care-mi sosește de peste hotare, după 7 sau 8 ani. Pentru atîta întîrziere sînt și eu vinovat: ar fi trebuit să anunț în străinătate schimbările mele de adresă (nu mai locuiesc în Păcurari 45, adresa din actele celui de-al șaselea congres al lingviștilor, din 1950). Ar fi putut totuși și ieșenii să știe că cel pe care-l căutau scrisorile era sau fusese profesor la Universitatea lor! Ar fi putut să întrebe la Universitate sau Academie (Filiala din Iași, întemeiată în 1950) unde se găsește acest necunoscut căruia îi vin cărți și scrisori din America de Sud. Și cu acestea am intrat în capitolul informații despre propria mea persoană, pe care mi le-ai cerut în scrisoarea ce mi-ai trimis.

Într-adevăr, pînă în toamna lui 1952, am fost profesor de limba română la Universitatea din Iași, după aceia, pînă la 1 ianuarie 1956 am fost cercetător științific la Filiala Iași a Academiei R.P.R, iar de atunci încoace sînt secretarul științific al Comisiei pentru studiul formării limbii și poporului român, de pe lîngă Academia R.P.R. Această comisie a fost înființată în vara anului 1955, pentru a organiza și promova cercetările de tot felul (arhelogice, istorice, lingvistice, etnografice, antropologice) în legătură cu originea românilor și are ca președinte pe acad. Iordan[100], care a și stăruit să fiu adus în București. La Universitatea din Iași predau acum cursuri de lingvistică românească G. Istrate[101] (elev al d-lui Iordan), D. Gafițanu[102] (fost profesor secundar) și tineri elevi deai mei, cam în vîrstă de 30 de ani, în care pun mare nădejde (ei dezvoltă unele din ideile *[2]* mele în domeniul originii românilor și al istoriei limbii literare românești)[103]. M-am căsătorit în 1950 cu Rodica Ciocan, care era atunci conferențiară de istorie la Universitatea din Iași[104]. O moldoveancă născută în București, care a trecut doctoratul în istorie

BDD-A31165 © 2020 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:19 UTC)

în 1942 sau 1943 cu o teză despre politica Habsburgilor față de Transilvania în secolul XVI, lucrată cu Iorga. După 1952, ea n-a mai locuit în Iași, ci acasă, în București, unde locuia și fetița mea, acum în vîrstă de șase ani[105].

Ca profesor la Iași am redactat multe cursuri, dar niciunul nu este încă în starea de definitivare pe care o cere tiparul, deși aduc foarte multe idei și interpretări noi. Astfel, am redactat un curs despre originea românilor, care, cu adaosele ulterioare, se ridică la vreo 800 de pagini de tipar, am redactat o *Istorie a limbii române* pe epoci, în trei volume, de vreo 300-400 de pagini de tipar fiecare (I. *Originile*; II. *Limba veche* 1330-1830 și III. *Limba nouă, de la 1830 pînă astăzi*); o gramatică românească după un plan cu totul nou, în care lipsește însă morfologia; un curs de *Sintaxa istorică a limbii române*; unul despre *Istoria critică a teoriilor gramaticale*, și chiar un scurt curs de teorie a limbii[106]. Deja înainte de 1950 am ajuns atît la o concepție personală despre limbaj, cît și în ce privește istoria limbii române. Începînd cu 1948, am introdus în cursurile mele și marxismul, adică explicarea prin „orînduirile" sau mai bine zis „structurile sociale fundamentale". Mă găseam deja în potrivire cu marxismul în unele privințe, ca de exemplu atunci cînd explicam morfologia și sintaxa limbii prin gîndire și am crezut că găsesc un materialist al lingvisticii (nu însă și un dialectician) în Philippide. Cîte ceva din aceste idei vei găsi în broșura pe care ți-o trimit zilele acestea prin Academie: *Istoria limbii române în lumina materialismului dialectic*, Iași, 1950. Astăzi văd lucrurile în multe privințe altfel decît atunci, deși cred că deja acolo sînt formulate cum se cuvine legile dezvoltării limbilor, diverse dela o structură socială la alta.

[3] Cu atîtea manuscrise și cu altele mai mici, în care tratez diferite probleme de teoria limbii sau de istoria limbii române, nici nu știu de ce să mă mai apuc mai întîi, mai ales că văd necesitatea de a redacta o altă serie de articole, în care, cum îți scriam deja, ar trebui să încerc o revizuire a structuralismului contemporan. Pentru moment, lucrările mari stau pe loc. După ce m-am mutat în București, cîtva timp m-am pus la punct cu ce venise aici nou din Apus. Am scris cîteva articole de lingvistică românească, ce se vor tipări în „Studii și cercetări lingvistice" VIII ale Academiei (le vei primi)[107]. Mai important este articolul meu de vreo 50 de pagini de tipar: *Concepția lingvistică a lui Alexan-*

BDD-A31165 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:19 UTC)

dru Philippide[108], în care arăt cît de original este acest lingvist român și cum, plecînd de la el, se poate reforma întreaga teorie contemporană a limbii. Sper să-l public într-o revistă rusească, „Voprosy jazykoznanja", și, apoi și în vreo limbă occidentală. Trec peste articolele de fonetică pe care le pregătesc și în care voi face altă critică a fonologiei decît cea pe care am publicat-o, pentru a mă opri la cele ce le pregătesc în domeniul morfologiei și sintaxei generale. Am ajuns să fac gramatica cu totul altfel decît se face de obicei în școli și de către învățați. Pot admite că limba e o structură, dar nu–mi voi putea niciodată însuși afirmația structuralismului contemporan, care crede că această structură se explică prin ea însăși și refuză explicarea prin gîndire[109], întrucît este vorba de morfologie și sintaxă. Eu aș putea să mă consider creatorul unui structuralism logicist sau mentalist, care mi se pare singurul întemeiat. Țin și astăzi mult la ideea pe care am exprimat-o în *Actele* celui de al șaselea congres al lingviștilor[110], anume că mai toate categoriile morfologice sînt universale, căci gîndirea umană[111] este, trebuie să fie, aceiași pretutindeni și că limbile sînt mai mult sau mai puțin adaptate acestei gîndiri. Nu vreau și nici nu pot să intru acum în amănunte. O aplicație într-un caz special, acela al timpului și al aspectului verbal, vei găsi într-un articol al meu, *Le temps, l'aspect et la durée de l'action*, care va apărea pînă în cîteva luni, într-un volum de studii pe care lingviștii români le publică cu ocazia Congresului Internațional de la Oslo[112].

[4] Pentru moment, colaborarea noastră la revizuirea lingvisticii contemporane nu poate avea loc decît în felul că fiecare dintre noi am folosi ideile celuilalt. Cum deja am spus, eu nu văd posibilă revizuirea decît plecînd între alții dela Philippide. Trebuie deci să adîncim opera acestui învățat, chiar dacă în multe privințe ea este învechită și chiar stîngace. De aceea voi căuta să-ți trimit prin Academie cele două volume ale *Originii Romînilor*[113]. Totuși, Philippide trebuie completat atît de mult și această muncă cere atîția ani, încît ar fi păcat să nu folosești rezultatele muncii mele în acest domeniu, expuse pe scurt în articolul anunțat. Ca să nu fiu prea abstract (afirmații goale) și deci imposibil de crezut, voi spune că limba, ca orice realitate, afară de materie, își are bazele ei, fără de care nu poate exista, și care îi determină și structura: baza materială sau articulatorică și baza spirituală sau psihică[114] sau gîndirea și, în general, psihicul[115]. Bază și cauză e cam tot una, și este de mirare că lingvistica actuală neglijează tocmai aceste cauze, care expli-

BDD-A31165 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:19 UTC)

că totul în limbă, în orice caz: tot ce este esențial. Nu-ți cer să renunți la fundamentul aristotelico-husserlian al concepțiilor tale lingvistice – care totuși nu te obligă să întrebuințezi termini deosebiți pentru aceiași realitate. Dar e bine să încerci și o revizuire a lor, o perfectare, o completare, și ți-aș recomanda ca linie pe care trebuie să mergem, filozofia lui N. Hartmann[116], pe care și eu vreau s-o studiez amănunțit. Vom găsi la el poate aristotelismul timpului nostru și, prin încercarea sa de a crea ontologia, o bază solidă pentru studiul categoriilor morfologice și sintactice. Căci logica și ontologia nu se pot separa una de alta[117.]

Am întîrziat cu răspunsul fiindcă săptămîna aceasta am fost foarte ocupat cu redactarea sau terminarea a trei articole: unul despre Bascoca-ucazici, cărora le spun Iafetiți[118], altul despre *Dunăre* (etimologia)[119] și altul despre diferențierea dialectală a slavei primitive. Primul este pentru o publicație nouă care se va intitula probabil „Studia orientalia"[120], ultimul e pentru un volum al slaviștilor români, cu ocazia congresului slaviștilor din 1958 dela Moscova[121]. Aștept să-mi trimiți lucrările. Eu voi căuta să-ți trimit ce nu a găsit Academia și extrasele mele. Sărutări de mînă Doamnei[122]. Cu cele mai bune urări, te îmbrățișează

G. Ivănescu

Note și comentarii

[100.] Pentru Iorgu Iordan vezi supra, notele 2, 28, 49.

[101] Gavril Istrate (1914-2014), filolog și lingvist român, profesor la Universitatea din Iași, a fost decan al Facultății de Filologie între 1949-1968 și șef al Catedrei de Limbă Română între 1957-1978.

[102] Dumitru Gafițanu (1896-1979), filolog român, a fost conferențiar între 1952-1967 la Catedra de Limbă Română a Universității din Iași.

[103] Generația tinerilor, pe atunci discipoli în care Ivănescu își punea mare nădejde și care au confirmat ulterior așteptările magistrului lor, cuprindea, între alții, pe Vasile Arvinte (1927-2011), Nicolae A. Ursu (1927-2016), Alexandru Andriescu (1926-2014), Liviu Leonte (1929-2019), Ecaterina Teodorescu, Ștefan Giosu (1926-2006).

[104] Rodica Ciocan Ivănescu (n. 1916), istoric și filolog român, traducător din limba polonă, a fost soția lui G. Ivănescu până în anul 1981, când cei doi soți Ivănescu au divorțat.

[105] Este vorba despre Eudocia Irena Ivănescu (n. 1951), filolog, specialist în limba arabă.

[106] Dacă cele trei părți ale cursului de istoria limbii române au fost cuprinse probabil de Ivănescu în corpul *Istoriei limbii române*, Iași, 1989, versiuni scrise ale tuturor acestor cursuri se regăsesc, cu titluri asemnătoare celor formulate aici, în lista lucrărilor manuscrise lăsate de G. Ivănescu la Biblioteca Filialei din Iași a Academiei.

BDD-A31165 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:19 UTC)

[107] În revista menționată, G. Ivănescu a publicat în perioada de referință următoarele articole: *Note etimologice. Istoria socială în serviciul etimologiei române*, în „Studii și cercetări lingvistice", VIII (1957), nr. 4, p. 509-517; *Teroriile lui N.P. Iakubinski despre slava primitivă și rusa veche*, în „Studii și cercetări lingvistice", VIII (1957), p. 193-206; *Soarta neutrului latin în latina populară și în limbile română și în limbile romanice,* în „Studii și cercetări lingvistice", VIII (1957), nr. 3, p. 299-313.

[108] Vezi mai jos, nota 110.

[109] Expresia *prin gîndire* din textul lui Ivănescu este subliniată de Coșeriu cu creionul și însoțită de notația marginală *cerc vițios*.

[110] Ivănescu se referă probabil la răpunsurile pe care le-a formulat la unele probleme din chestionarul discutat la cel de-al VI-lea Congres Internațional al Lingviștilor, Paris, iulie, 1958, publicate în volumul „Actes du sixième Congrès international des linguistes", Paris, 1949, p. 167-175, 237-239, 283-285, 353-356.

[111] Expresia *gîndirea umană* din textul lui Ivănescu este subliniată de Coșeriu cu creionul, fiind glosată marginal prin secvența, scrisă de asemenea cu creionul, *nu gîndirea umană, ci realitatea*.

[112] *Le temps, l'aspect et la durée de l'action dans les langues indo-européennes,* în *Mélanges linguistiques à l'occasion du VIII-e Congrès international des linguistes à Oslo du 5 au 9 Août 1957*, București, 1957, p. 23-61.

[113] A. Philippide, *Originea romînilor.* I, *Ce spun izvoarele istorice*, Iași, 1925; II, *Ce spun limbile romînă și albaneză*, Iași, 1928.

[114] Inițial, Ivănescu scrisese aici *psihologică*, modificând prin tăierea cu o linie secvența *–ologică* și adăugând, deasupra rândului, secvența *–ică*.

[115] Secvența *baza spirituală sau psihică sau gîndirea și, în general, psihicul* din original este subliniată cu creionul de Coșeriu, care inserează marginal semnul întrebării: *?*

[116] Nicolai Hartmann (1882-1950), filosof german, a fost profesor la Universitățile din Marburg, Köln, Berlin și Göttingen). Numele filosofului *N. Hartmann* este subliniat în text cu creionul de Coșeriu, care inserează marginal, într-un cadru marcat de un asterisc simplu, numele: *Aristotel, Hegel, Heidegger*.

[117] Secvența *logica și ontologia nu se pot separa una de alta* din original este subliniată cu creionul de Coșeriu, care notează marginea, după toate probabilitățile, *sub.*[*liniat*].

[118] Vezi G. Ivănescu, *Le rôle de Japhétites dans la formation des peuples ed des cultures antiques*, în „Studia et acta orientalia", I (1957), p. 199-231. Iafetiții au fost, în *Biblie,* urmașii celui de-al treilea fiu al lui Noe, după Sem, Ham și Iafet. Ivănescu își însușise, la modul personal, elemente din așa-numita „doctrină iafetită", prin care iafetiții erau identificați cu indoeuropenii.

[119] Vezi G. Ivănescu, *Origine pré-indo-européenne des noms du Danube,* în vol. „Contributions onomastiques, publiées à l'occasion du VI-e *Congrès international des sciences onomstiques à Munich de 24 au 28 août 1958"*, p. 125-139.

[120] Inițiată și condusă de turcologul Mihail Guboglu, publicația „Studia et acta orientalia" a apărut în cinci volume, între anii 1957-1963, G. Ivănescu fiind unul dintre colaboratorii activi ai revistei.

[121] În volumul I al publicației „Romanoslavica", dedicat participării slaviștilor români la cel de-al IV-lea Congres Internațional de Slavistică, Moscova, 1-10 septembrie, 1958, p. 44-50, G. Ivănescu publică textul intitulat *Les plus anciennes influences de la Romanité balcanique sur les slaves: luna „lune", lunatik „somnambule"*.

BDD-A31165 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:19 UTC)

[122] Eugeniu Coșeriu a fost foarte discret în privința vieții sale de familie. Din unele afirmații ale sale din interviuri, precum și din alte surse, inclusiv net-ul, sintetizez următoarele informații. Cu prima soție, Margarita Cardu, dintr-o familie mixtă, italo-uruguaiană, s-a cunoscut în Italia și au emirat împreună în Uruguay în anul 1951. Din această primă căsătorie a rezultat o fiică, Elisa Eugenia, căsătorită Lettner, care trăiește la Viena. Din cea de-a doua căsătorie, cu una din fiicele lui Vittore Pisani, Coșeriu a avut două fiice, Anamaria Coseriu Pisani, redactor la cunoscuta editură *dtv* („Deutscher Taschenbuch Verlag") din München, și Laura Adriana Coseriu Pisani, precum și doi fii, Pablo Coseriu Pisani (n. 1958, jurist) și Juan Victor Coseriu Pisani (jurist), ambii înalți funcționari în structurile landului Baden-Württemberg.

7a.
Copia rămasă la Ivănescu

[1]

București, duminică, 12 mai 1957

Iubite Coșeriu,

Dintr-un număr din BSL[123], care venise acum doi ani la Iași, profesorul Simenschy[124] mi-a adus vestea că ești profesor la Universitatea din Montevideo. Nu mai știam nimic despre tine de aproape[125] un deceniu, căci unica scrisoare pe care[126] am primit-o prin 1947, cred, din Milano[127], nu-mi dădea prea multe informații. Pînă acum un an nu știam nici ce ai publicat; abia mutat la București, la începutul anului 1956, am aflat din *Bibliographie linguistique*[128] despre un articol din 1957 (cel despre sunetul implicit)[129] și despre alte vreo cîteva din cele publicate la Montevideo.

Miercurea trecută, profesorul Graur[130] mi-a împrumutat *Forma y sustancia en los sonidos*[131] și *La geographia linguistica*[132]. Am cetit-o prima pe prima. Am regăsit multe din ideile mele (mă refer la broșura *Constituirea unei [2] fonetici care să nu fie fiziologie și acustică*)[133] și, în general, direcția pe care o voiesc și eu, dar cu trimiteri la operele altor cercetători, dintre care unii vor fi exprimat aceleași idei, după mine. Nu îți fac un reproș că nu m-ai citat[134], poate nici nu ai la îndemînă broșura mea. De altfel, ceea ce scrii e cu totul altfel exprimat decît mine[135], cu mai multă informație și cu mai mult talent. De aceia, dimpotrivă, cetindu-ți lucrarea, m-am bucurat mult că te-am regăsit pe

BDD-A31165 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:19 UTC)

aceiași poziție de revizuire a structuralismului european și american, pe care o înțelegi cam ca și mine.

M-am bucurat mult și cînd am găsit idei personale, care mă vor ajuta să păşesc mai departe în critica structuralismului și în munca mea de a ajunge la o nouă concepție despre limbaj. Această muncă am reluat-o mai sistematic decît înain- *[3]* te. Anul acesta și în cei viitori voi publica o serie de articole în care, ținînd seama de ceea corespunde realității din doctrina structuralistă, voi construi o altă sinteză decît cele existente. Un prim articol despre timp, aspect și durata activității în limbile indoeuropene va apărea în franțuzește într-un volum dedicat de lingviștii români Congresului Internațional de la Oslo[136].

Deocamdată, revin la articolul tău. Dacă ai ajuns (ca și mine în articolul pomenit) la concluzia că un sunet al limbajului[137] nu poate fi conceput decît ca avînd o funcțiune, de ce mai crezi utili termeni noi ca *fon* ori *fonem*? Eu recunosc acum că trebuie să acceptăm[138] pe *fonem*, înțelegînd prin acest termen sunet al limbajului, sunet produs prin pronunție, rostire. Se pot distinge chiar, mai exact, o știință a sunetelor considerate ca atare și alta a fonemelor, considerate în funcția lor. Dar *[4]* n-aș putea numi pe una fonetică și pe alta fonologie sau fonemică, fonematică, ci le-aș numi pe amîndouă atît fonologie, cît și fonetică (cf. *semantică* și *semasiologie*). De altfel, eu consider știința funcțiilor sunetelor (fonemelor) extrem de eronată, căci tocmai noțiunea de neutralizare mi se pare cea mai puțin fondată dintre toate noțiunile fonologiei (adu-ți aminte că Trubetzkoi[139] distinge în rusă 4 sau 5 serii de foneme consonantice, *p*, *b*, *p˙*, *b˙* etc., ceea ce nu va putea nimeni admite).

Eu doresc să „reluăm" relațiile, care ne vor fi de folos amîndurora. Te-aș ruga să-mi trimiți lucrările. Am convingerea că, deși atît de depărtați unul de altul[140], vom putea avea o dezvoltare ideologică comună și vom putea încerca amîndoi o perfectare a lingvisticii contemporane. Eu îți voi trimite peste cîteva săptămîni lucrarea mea despre problemele capitale ale vechii române literare, Iași, 1947[141] și unele articole publicate recent[142].

[Gh. Ivănescu]

BDD-A31165 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:19 UTC)

Note și comentarii

[123] BSL („Bulletin de la Société de linguistique de Paris") este cunoscuta siglă a uneia dintre cele mei vechi și prestigioase publicații de lingvistică, editată de Societatea de Lingvistică din Paris, cu apariție neîntreruptă începând cu anul 1869.
[124] Theofil Simenschy (1892-1968), filolog clasic și sanscritolog român, a fost profesor de limbi clasice la Universitatea din Iași, coautor cu G. Ivănescu la *Gramatica comparată a limbilor indoeuropene,* București, 1981.
[125] În manuscris apare, tăiată cu o linie, secvența: *de aproape 10 ani de zile, și nici atunci nu știam prea multe.*
[126] În manuscris apare, tăiată cu o linie, secvența: *mi-ai trimis-o după 1944 nu-mi dădea prea multe informații.*
[127] Am publicat această scrisoare a lui Coșeriu către Ivănescu, datată la Milano, pe 8 mai 1947, în articolul: Eugen Munteanu, *G. Ivănescu – semnificații ale unei prietenii*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară", t. LI (2011), București, 2011, p. 63-72.
[128] Publicație anuală, care apare începând cu 1949, este considerată o lucrare de referință și o sursă foarte sigură de informații.
[129] Nu există, în bibliografia lui Coșeriu, un articol cu acest conținut din anul 1957. Este probabil ca Ivănescu să se fi gândit la articolul *Il 'fonema implicito'*, publicat de Coșeriu în „Atti del Sodalizio Glottologico Milanese", I (1948), nr. 1, p. 13-14.
[130] Alexandru Graur (1900-1988), lingvist român de origine evreiască, a fost profesor la Universitatea din București și membru al Academiei Române.
[131] Titlul complet: Eugenio Coseriu, *Forma y sustancia en los sonidos del lenguaje*, Montevideo, 1954.
[132] Titlul complet: Eugenio Coseriu, *La geografía lingüística*, Montevideo, 1956.
[133] Despre acest studiu al lui Ivănescu, vezi supra, nota 67.
[134] În manuscris apare, tăiată cu o linie, secvența: *căci nu mă copii*.
[135] În manuscris apare, tăiată cu o linie, secvența: *și chiar altfel gîndit*.
[136] În manuscris apare, tăiată cu o linie, secvența: *volum care se dă zilele acestea la tipar*. Despre articolul menționat, vezi și supra, nota 112.
[137] În manuscris apare, tăiată cu o linie, secvența: *este recunoscut prin chiar faptul că apare*.
[138] În manuscris apare, tăiată cu o linie, secvența: *cel mult*.
[139] Nikolai Sergheievici Trubețkoi (1890-1938), lingvist de origine rusă, profesor la Universitățile din Sofia și Viena, membru proeminent al școlii de lingvistică structuralistă de la Praga, este considerat părintele fonologiei.
[140] În manuscris apare, tăiată cu o linie, secvența: *despărțiți, la cele două extremități ale lumii romanice.*
[141] Lucrarea menționată de Ivănescu a fost tipărită de fapt în 1948, reprezintă lucrarea de doctorat a autorului: *Problemele capitale ale vechii române literare* și a apărut în „Buletinul Institutului de Filologie Română", XII-XII (1944-1945), Iași, 1948, p. 1-412 (și ca extras). Vezi și ediția a II-a, îngrijirea textului, bibliografie, indici și notă asupra ediției de Eugen Munteanu și Lucia-Gabriela Munteanu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2012.
[142] În manuscris apare, tăiată cu o linie, secvența *de mine și de alții în revistele din R.P.R.*

BDD-A31165 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:19 UTC)

7b.

Versiunea primită de Coșeriu

[1]

București, duminică, 12 mai 1957

Iubite Coșeriu,

Un număr din BSL, care venise, acum doi ani, la Iași, profesorului Simenschy, mi-a adus vestea că ești profesor la Universitatea din Montevideo. Nu mai știam nimic despre tine de aproape un deceniu, căci unica scrisoare pe care am primit-o prin 1947, cred, din Milano, nu-mi dădea prea multe informații. Pînă acum un an nu știam ce ai publicat. Abia mutat în București, la începutul anului 1956, am aflat din *Bibliographie linguistique* despre un articol din 1947 (cel despre sunetul implicit) și despre alte vreo cîteva din cele publicate la Montevideo.

Miercurea trecută, profesorul Graur mi-a împrumutat *Forma y sustancia en los sonidos* și *La geographía lingüistica.* Am cetit-o prima pe prima. Am regăsit multe din ideile mele (mă refer la broșura *Constituirea unei [2] fonetici care să nu fie fiziologie și acustică*) și, în general, direcția pe care o voiesc și eu, dar cu trimiteri la operele altor cercetători, dintre care unii vor fi exprimat aceleași idei, după mine. Nu îți fac un reproș că nu m-ai citat, poate nici nu ai la îndemână broșura mea; dealtfel, ceea ce scrii e cu totul altfel exprimat decît mine, cu mai multă informație și cu mai mult talent. De aceea, dimpotrivă, m-am bucurat mult cetindu-ți lucrarea; căci te-am regăsit pe aceiași poziție de revizuire a structuralismului european și american, pe care o înțelegi ca și mine.

M-am bucurat mult și cînd am găsit idei personale, care mă vor ajuta să pășesc mai departe în critica structuralismului și în munca mea de a ajunge la o nouă concepție despre limbaj. Această muncă am reluat-o în acest an mai sistematic decît înain *[3]* te. Anul acesta și în cei viitori voi publica o serie de articole în care, ținînd seama de cele ce corespund realității în doctrina structuralistă, voi construi altă sinteză decît cele existente. Un prim articol despre timp, aspect și durata acțiunii în limbile indoeuropene va apărea în franțuzește, într-un volum dedicat de lingviștii români Congresului Internațional de la Oslo.

BDD-A31165 © 2020 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:19 UTC)

Deocamdată, revin la articolul tău. Dacă ai ajuns (ca și mine în articolul pomenit) la concluzia că un sunet al limbajului nu poate fi conceput decît ca avînd o funcțiune, de ce mai crezi utili termeni noi ca *fon* ori *fonem*? Eu recunosc acum că trebuie să acceptăm pe *fonem*, înțelegînd prin acest termen: sunet al limbajului, sunet produs prin pronunție; (rostire). Și pot distinge chiar o„știință" (o ramură de știință), a sunetului și una a fonemului, mai exact: o „știință" a sunetelor considerate ca atare și alta a sunetelor, considerate în funcția lor. Dar *[4]* n-aș putea numi pe una fonetică și pe alta fonologie sau fonemică, fonematică, ci le-aș numi pe amîndouă atît fonologie, cît și fonetică (cf. semantică și semasiologie). De altfel, eu consider știința funcțiilor sunetelor (fonemelor) extrem de eronată, căci tocmai noțiunea de neutralizare mi se pare cea mai puțin fundată dintre toate noțiunile fonologiei.

Eu doresc să „reluăm" relațiile, care ne vor fi spre folosul amîndurora. Te-aș ruga să-mi trimiți lucrările. Am convingerea că, deși atît de depărtați unul de altul, vom putea avea o dezvoltare ideologică comună și vom putea încerca amîndoi o perfectare a lingvisticii contemporane. Eu îți voi trimite peste cîteva săptămîni lucrarea mea *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iași, 1947 și unele articole publicate recent.

Îți urez ani mulți și rodnică activitate științifică.

Gh. Ivănescu
București.
Str. Comandor E. Botez 16
Raionul 1 mai

BDD-A31165 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:19 UTC)